

משמע לפי שתי הלשונות שלולא הגזרה אטו למעלה מכ' – כשר, שאומרים 'קלוש' (= דלל) החלק העליון ונשאר התחתון, ואעפ"י שהוא דק וכשלעצמו היה ניטל ברוח (וע' אבנ"ז ח"מ ע ד"ה אך י"ל).
 רבה בר רב עולא אמר: זה וזה פסול. רבא אמר: זה וזה כשר, שהשיעור ניתן בחלל המבוי / הסוכה, ולא בקורה ובסכך. וכן סייע רב פפא מהברייתא. (רב שימי בר אשי הקשה מברייתא אחרת, ותרצה רב פפא. וכן סובר רב להכשיר, כפתחו של היכל שחללו עשרים. תוס'. ואולם בירושלמי אמרו שרב מודה לרבי יוחנן לפסול משום גזרה. ע' קרן אורה).
 א. משמע בגמרא שאם הניח הקורה מקצתה בתוך עשרה טפחים ומקצתה למעלה – פסול, ש'חלל מבוי' תנן, וצריך שיהא החלל עשרה (וע' שפת אמת).
 ב. להלכה, חלל מבוי תנן (רי"ף ו"ש"פ). הלכך אפילו הקורה כולה למעלה מעשרים, אם החלל עשרים ולא יותר – כשר (ראשונים).

דפים ג – ד

ד. אמות שאמרו חכמים בכל מקום – אלו אמות הן; בנות ששה טפחים או חמשה, עצבות או שוחקות?

העולה מסוגית הגמרא שלדברי רב נחמן האמות שאמרו חכמים נידונות בכל מקום לחומרא. ונחלקו אביי רבא בדבריו; –
 לאביי, בכל מקום שהחומרא הוא לשער במידה המועטת, כגון בסוכה ומבוי הגבוהים מעשרים אמות – יש לשער באמה בת חמשה טפחים, ובכל מקום שהמידה הקטנה קולא והגדולה חומרא – יש לשער באמה בת ששה טפחים, כגון בהרחקת כלאים בכרם [ששיעורה ט"ז אמות בקרחת הכרם וי"ב אמות במחול הכרם לבית הלל, וכל כיו"ב]. והעמידו דבריו כרשב"ג שבברייתא, אבל לתנא קמא כל אמה בת ששה טפחים היא.
 לדברי רבא כל האמות משתערות בשל ששה טפחים אלא שהללו שוחקות (– שנמדדות בטפחים גדולים (רש"י), כשהצבעות מרווחות (עפ"י פיה"מ לרמב"ם). או שהטפחים מרווחים (ערוך 'סחק') והללו עצבות (= מצומצמות).

א. הלכה כרבא (רמב"ם שבת יז, לו. וע' בשו"ת הרשב"א ח"ה קמז). והרי"ף השמיט דין זה, ותמה על כך בעל המאור.

ומבואר ברמב"ם ובעה"מ ורא"ש שלעולם יש לדון לחומרא, בשוחקות או בעצבות (וע' גם במאירי כאן ובתוס' ב"ב פג. ובשו"ע או"ח ססג, כו ובהגהות רעק"א). אבל הרשב"א כתב שלרבא קבעו למדוד בכלאים בשוחקות ובסוכה ומבוי בעצבות הן לקולא הן לחומרא, שהשוו חכמים את מידותיהם וקבעו לילך אחר הרוב.

ב. יש מי שכתב שהמדה העוצבת היא מעיקר הדין המידה הנכונה אלא שאמרו חכמים להחמיר לחוש לשוחקת מפני שקרויה גם היא 'אמה'. וכן לאביי החמירו לחוש לאמה בת חמשה טפחים כיון שקרויה 'אמה'. ולפי זה המוציא לרשות הרבים הרחבה ט"ז אמות עצבות חייב חטאת, ואין לפטרו משום הספק, אלא שבמהרש"א (ב"ב פג) אין נראה כן. וצ"ע (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א סוס"י קז).

ג. כתב הרשב"א (עבודת הקדש א ספ"ג, מובא בחדושי הר"ן כאן ובמ"מ ובב"י יו"ד רא ו"פ) שהאמה השוחקת יתרה על העצבת חצי אצבע, הוא שיעור אחד חלקי ארבעים ושמונה.

ד. בדין דרבנן; כתב בפרי מגדים (ססג במ"ז סקי"ד, הובא בבאה"ל) שהואיל והוא ספק שמחמת חסרון ידיעה, יש לילך בו לחומרא. אך אם יצטרף לו ספק נוסף יש להקל.

ה. השיעורים שקבעו הפוסקים האחרונים במידות שלנו – קבעו לפי הכפלת רוחב האגודל, הלכך של אמה עצבת הן. ובספר 'שעורי תורה' להגר"ח נאה כתב שהעצבת היא 47 ס"מ והשוחקת 49 ס"מ.

ה. סתם 'טפח'; יש אומרים שהוא טפח שאינו שוחק (עפ"י ב"י וב"ח או"ח תקפו בדעת ריצ"ג). ויש אומרים לילך בו לחומרא (עפ"י רעק"א או"ח ססג, כו. וכמוש"כ בשו"ע שם להצריך י"ט מרווחים, וע"ש במשנ"ב ובשעה"צ שהוא אחד חלקי 48 וכנ"ל).

אמת גובה יסוד המזבחה, וכן אמת כניסת הסובב, וקרנות המזבחה, וכן גג המזבחה הפנימי – אמה בת חמשה טפחים היא.

לפ"ש"י והר"ן, רוחב הקרנות באמה בת חמשה טפחים כגובהן. וברמב"ם משמע שרוחב הקרנות ששה טפחים. ועוד כתב הרמב"ם שכניסת היסוד היתה חמשה טפחים, ורש"י ור"ן כתבו: ששה.

לדברי רבי יהודה, כל אמות הכלים (הארון, המזבחות והשלחן. רש"י) – של חמשה טפחים. ורבי מאיר אמר: של ששה (נחלקו בדרשות המקראות שביחזקאל. ע' מנחות צו). אמות הבנין לדברי הכל של ששה הן.

א. הלכה כרבי מאיר שאמות הכלים של ששה טפחים, שכן נראית דעת כמה תנאים ואמוראים

(ע' מנחות צו; ירושלמי שקלים ו, א; רמב"ם בית הבחירה ג, יב. וכ"כ בפיה"מ). ויש אומרים (עפ"י הרמב"ם בית בחירה ב, ו) שהלכה כרבי יהודה (ע' אבני נזר או"ח רצא, ו).

ב. אמות של פתח ההיכל, שמא עצבות הן ולא שוחקות (עפ"י תוס'). ובמנחת חינוך (צה) כתב שבבנין המקדש מדדו באמות שוחקות. ואילו באגרות משה (יו"ד ח"א קו) חולק וסובר שאין שייך להתמיר למדוד בשוחקות, שכשם שאסור לפחות מן המידה כך אסור להוסיף עליה, אלא מודדים בעוצבות כלומר מצומצמות (ובתוס' לכאורה לא משמע כסברתו).

על מידת האמה בשני גזירי עצים – ע' בובחים סב.

דף ד

ה. מה מקור דיני שיעורים, חציצות ומחיצות?

אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: שיעורין חציצין ומחיצין – הלכה למשה מסיני.

גם שיעורים שלא הוזכרו בסוגיא – מהלכה למשה מסיני הם (ע' למשל ברמב"ם הל' טומאת צרעת

יא, א לענין שיעורי עץ ארו ואזוב; רש"י ברכות יט: לענין חלל טפח באהל המת; שו"ת הרא"ש טז, א ושו"ת

מהרי"ל נא לענין שיעורי גילאים לענין גדלות ועוד).

ופרשו 'חציצין' – אעפ"י שעיקר דין חציצה נלמד מדרשת הכתוב (ורחץ את כל בשרו במים. ואף בשער – את הטפל לבשרו), באה ההלכה לומר שרובו ומקפיד עליו חוצץ. ואולם רובו שאינו מקפיד או מיעוטו המקפיד – אינו חוצץ אלא מגזרת חכמים. ומיעוטו שאינו מקפיד – מותר, שאין גוזרים גזרה לגזרה.

א. חציצה בכו"ל פוסלת מהתורה אפילו בדבר שאינו מקפיד עליו (יבמות עה: והעירו האחרונים על

השמטת הרמב"ם. וע' מנחת שלמה ח"ב עד, ב).

ב. מיעוטו שאין מקפיד שאינו חוצץ, צריך שיהא הדבר החוצץ כולו בתוך המים (עפ"י מאירי חולין עג. בשם הראב"ד).

ג. כתבו ראשונים בדעת רש"י שבגופו פוסלת חציצה מהתורה אפילו במיעוט ואינו מקפיד, ורק בשער אין חציצה מהתורה אלא ברובו ומקפיד. והרבה ראשונים חלקו על כך (עתוס' כאן ויבמות עח. ושאר ראשונים; רמב"ם מקואות א, יב ועוד. והריטב"א כתב שאף רש"י מסכים לכך).

ונחלקו הדעות האם השער והגוף נידונים כדבר אחד לענין חישוב רובו ומיעוטו או כל אחד נידון כנפרד (ערמב"ם וראב"ד ב, טו וע"ש אבי עזרי; ריטב"א). ויש אומרים אף כל אבר ואבר נידון לעצמו (ע' מאירי).

בתורי"ד (תליתאה) משמע שבבשר חציצה פוסלת בכלשהו מהתורה אם מקפיד, ובשער אין חוצץ אלא ברובו.

ד. יש מהראשונים מפרשים שלא כפירוש הרגיל, שרובו ומקפיד חוצץ מדרשת הכתוב, וההלכה באה לרובו שאינו מקפיד או מיעוטו המקפיד [ושאמרו 'גזירה' – צריך לפרש דהיינו הלכה למשה מסיני. ע' דקדוקי סופרים כאן מגליון רש"י] [ע' בפירוש ר"י מלוניל; מאירי בשם 'יש מפרשים', והקשה על כך. וי"א ש'הלכה' לאו דוקא אלא גזרה דרבנן היא, וכל גזרות חכמים נאמרו לו למשה מסיני – כן פירש הראב"ד, מובא ברשב"א ובר"ן להלן טו: ובריטב"א יז:].

ה. יש אומרים שלאחר שגזרו חכמים על רובו שאינו מקפיד, שוב הוא חוצץ מהתורה שהרי רגילים להקפיד ליטלו משום גזרת חכמים (עפ"י ישועות יעקב יו"ד קצח, א; אבני נזר יו"ד רנב, ד רסה, ג – ואעפ"י שאינו מקפיד אלא על מקצתו, אך כיון שאין חלק מסוים שמקפיד רק עליו – נחשב כמקפיד על כולו. אבנ"ז שם. וע' מנחת שלמה ח"ב עד). ויש חולקים וסוברים שהואיל ואינו מקפיד ליטול את כל החוצץ אלא מקצתו, בענין שלא יהיה רוב, נמצא שאינו מקפיד אלא על מיעוט ואינו חוצץ מהתורה (בשם הגר"ח הלוי ועוד [ע' קובץ הערות תקיד; אחיעזר ח"ב לג]. וצ"ל שההקפדה שבאה מחמת המנהג שלא יהא שום דבר חוצץ, הואיל ואינה אלא לכתחילה, אינה בכלל 'הקפדה'. ויתכן לפי"ז שגם לענין רובו שאינו מקפיד, הואיל ואין כאן הקפדה בעצם אלא מצד איסור חכמים, לענין טבילה דאורייתא אין כאן 'הקפדה' בעצם. עפ"י מנחת שלמה ח"ב עד).

ו. כתבו ראשונים שנהגו לכתחילה לדקדק שלא תהיה כל חציצה בטבילה, אפילו במיעוט שאינו מקפיד (עפ"י מאירי כאן; סה"ת עט ועוד; לבוש יו"ד קצח, א; חכ"א קיט, ג).

'מחיצין' שאמרו; לדברי רבי יהודה, שיעור מחיצה עשרה טפחים מהלכה. ולרבי מאיר נלמד הדבר מארון וכפורת שגבהם עשרה והריהם רשות לעצמה. ולדבריו הוצרכה ההלכה לשאר דיני מחיצות; 'לגוד' 'לבוד' ו'דופן עקומה'. [וכן לשאר הלכות מחיצה כגון דיני פירצות, כדלהלן טו: וברש"י; ריטב"א יז:].

דפים ד – ה

א. היה המבוי גבוה מעשרים אמה ובא למעט הגובה על ידי הגבהת הקרקע, כמה יהא רחבו של אותו מיעוט?

ב. היה פחות מעשרה טפחים וחקק בקרקע להשלים לעשרה, כמה יהא משך החקק?

א. היה גבוה מעשרים ובא למעט; לדברי רב יוסף, רוחב המיעוט יהא לפחות טפה, ולדברי אביי ארבעה טפחים. ופרשו בגמרא מחלוקתם בכמה אופנים; –

לדברי הכל מותר להשתמש תחת הקורה; רב יוסף סבר 'קורה משום היכר' – להבדיל המבוי מרשות הרבים,